

ДМИТРОВІ СТЕПОВИКУ – НА 70-РІЧЧЯ

Коли з кимось ідеш з молодечих літ, то перебіг наступних років і десятиліть стає майже непомітним. Дивишся на людину і не зауважуєш у ній вікових змін, бо в пам'яті лишається первісний образ, перша зустріч, перша розмова. Тільки порухавши часову відстань від тієї першої зустрічі, піддаєшся диву-дивному: гей, та минуло ж уже сорок років! А здається, то було вчора. І це так добре, що пам'ять завжди молода, а роки та десятиліття для неї – ніщо!

Із Дмитром Степовиком ми майже одночасно стали на стежку науки. Він вступив до аспірантури ІМФЕ 1967 року, а я (не без його агітації) наступного 1968-го. І обоє прийшли в науку з молодіжної журналістики – він з республіканської «Молоді України», я – з Тернопільського обласного «Ровесника». Аспірантуру теж проходили пліч-о-пліч, і хоч у нас були різні теми й напрямки писання кандидатських дисертацій (я досліджував українсько-польські мистецькі зв'язки нової доби, він – сакральну гравюру XVII ст., все ж якось так вийшло, що працювали в тих самих архівах, музеях, бібліотеках України й навіть відрядження мали одночасно в ті ж самі країни – Литву, Білорусь, Польщу. Ніде так добре не визнаєш людину, як у спільній поїздці. Зустрічі в Інституті були діловими; аспірантів, крім написання дисертацій і складання іспитів, значно навантажували іншою роботою, часто суто технічною. Тому наші приятельські взаємини часто-густо зводилися до іронічних запитань: «Як твої справи, Митю?» – «Справи мої підшиваються, Олесю, а як твої?» – «На мене щойно завели папку, бо я з периферії, а на тебе, мабуть, підшито паперів ого-го, бо ти давній киянин».

У цих іронічних запитаннях була наша не зовсім весела

реакція на події 60-х років, коли після короткої хрущовської відлиги наставали брежнєвські заморозки, і вже ввижалися контури майже сталінських морозів. За шістдесятниками – а ми з Дмитром були серед них – пильно стежили, коригуючи, кого пропустити у велику академічну науку, а кого ні. На цьому полі були проблеми з владою і в Дмитра, і в мене.

І ось ми разом їдемо для пошуку матеріалів для наших дисертацій у Вільнюс. Це було літо 1969 року. Жили разом в гуртожитку Академії наук Литовської республіки. Відвідували ті самі архіви й бібліотеки. І тут я вперше спостеріг лагідний, доброзичливий характер Дмитра Степовика. Перед цим я інколи бував у нього вдома – мешкав він тоді на Лук'янівці, на вулиці Довнар-Запольського – і перезнайомився з його ріднею – батьком Власом Федоровичем, матір'ю Марією Сидорівною, братами Володимиром і Петром, сестрами Ольгою й Анастасією. Вони мешкали в різних місцях України, але часто бували в гостях у Дмитра. Я переконався, що він з дуже гарної української родини, отримав добре християнське виховання (батьки, брати, сестри, племінники – усі віруючі, і не боялися в цьому признаватися). Але правдивіші й глибші враження все ж пізнаєш під час якоїсь спільної роботи, або спільної подорожі. Наше литовське аспірантське літо було дуже успішним. Я познаходив чимало нового для своєї теми; Дмитро відкрив у литовських і польських стародруках чимало гравюр, ніким не описаних до нього. Він довів, що українські художники у XVII ст. створили багато ілюстрацій для книг іноземних видавництв.

Я помітив у Дмитрові, що крім лагідності, товариськості, готовності допомогти ближньому (думаю, що це не лише наслідок християнського виховання, а й родова риса сім'ї Степовиків, наскільки я її знав, особливо його матір Марію), – він наділений великою працелюбністю та природженим покликанням до науки. Я вже тоді, коли ми щойно починали будова-

ти свою наукову кар'єру, усвідомлював, що він далеко піде. І не помилився. Працюючи десять років з ним в Інституті мистецтвознавства, фольклористики й етнології, я бачив, які перепони й палиці в колеса йому ставили у Відділі образотворчого мистецтва Інституту, й поза ним. Причин на це зло було дві: заздрість і неминаюча підозра в українському націоналізмі. Він писав книги й друкував їх у престижних київських видавництвах «Наукова думка» й «Мистецтво». Це видавництва для академіків, а не для кандидатів наук. То як таке можна терпіти? Радянська система мала багато засобів, щоб зупинити небажану людину будь-де: на виробництві, у літературній чи мистецькій творчості, у науці. Я в цьому переконався і на собі, і на багатьох колегах; на прикладі Дмитра особливо.

Тим паче, що Дмитро досліджував релігійне мистецтво, а це додаткова причина, щоб жалити й інтригувати. Якось Дмитро показав мені один із численних листів до нього з погрозами, а це було після виходу в світ його перших монографій з мистецтвознавства в середині 70-х років. Лист, пам'ятаю, був написаний червоним чорнилом і, звичайно, російською мовою. Дмитра повідомили, що тираж його книги «вовремя остановлен и изъят; причина: книга богомазная, несовременная, не коммунистическая, национал-социалистическая», і підписаний нерозбірливо, полковник “азведуправления СССР” наказував авторові надалі писати „краткие статьи, только правильные, только советские, коммунистические”».

Отакий був час. Звичайно, ніхто тиражів Дмитрових книг не «изымал», не зупиняв і не нищив. Це було написано, щоб залякати молодого науковця, а раптом злякається, зігнеться? Але Дмитро не з таких. Його працелюбність, відданість науці не могли не помітити ще в радянський час його недоброзичливці, не кажучи вже про неупереджених, об'єктивних людей, яких на терені Національної академії наук України все ж таки було і є переважна більшість. Так, славістичні дослідження

Дмитра Степовика були удостоєні нагород у Болгарії й Україні (Дмитро написав і видав 4 монографії з болгарського образотворчого мистецтва і його зв'язків з українським), а за дослідження в галузі українського варіанту стилю бароко Президія Академії наук України присудила йому престижну академічну премію ім. Івана Франка. І все ж, у радянську добу Дмитрові Власовичу як науковцеві було завдано тяжкого удару. 5 червня 1984 року він блискуче захистив докторську дисертацію (як, до речі, й кандидатську 14 років перед тим), і Вчена рада відзначила, що давно не було такого успішного захисту. Однак, в Москві думали інакше (напевне так думати спонукали в червонозоряній деякі з київських «полковників», які свого часу радили науковцеві писати тільки «краткие статьи, только правильные, только советские, коммунистические»), і сумно-відомий своєю корумпованістю й політичною заангажованістю московський ВАК відмовився видати визначному українському мистецтвознавцеві диплом доктора наук.

Дмитро, при всій його силі волі, і сьогодні визнає, що це таки справді був один з найболючіших ударів у його науковому житті. Але удар не повалив його на землю, не дав опустити руки. Пішли нові праці, нові книги й глибокі дослідження. Коло інтересів ширшає. Окрім книгознавства, гравюри, болгаристики й славистики, професор Степовик береться, уже після проголошення Незалежності України, за поглиблене дослідження – на мистецтвознавчому й богословському рівні – ікони, а також творчості митців української діаспори – Леоніда Молодожанина, Михайла Парашука, Якова Гніздовського, Михайла Черешньовського, Христини Дохват. Його книги з ікони й українського зарубіжжя відомі сьогодні у нас і за кордоном, вони визнані, оцінені, відзначені багатьма нагородами і преміями. Тому замість одного докторату, зневаженого Москвою та її київськими попихачами, Дмитро Власович Степовик має тепер три докторські ступені – мистецтвознавства,

філософії, теології, звання професора й академіка Академії наук Вищої школи України. Сьогодні думаю про мого ровесника, колегу, про 70-річного Дмитра Степовика, увінчаного титулами й ступенями, а згадую чорнявого юнака 60-х років – наших спільних, аспірантських... І на думку спадає давня східна мудрість, що належить, здається, великому філософу Аль Сааді: «Вольовий і терпеливий завжди побачить переможний підсумок початої справи».